

Herstel van recht en vrede

Richteren 4:1-10 & Richteren 5:24-31

Dorpskerk Pijnacker, 4 augustus 2024

Graag wil ik u en jullie het verhaal van Debora vertellen, en van nog twee vrouwen uit dezelfde geschiedenis. En dat er dan ook nog twee generaals en wat echtgenoten in voorkomen, dat kan natuurlijk niet anders, als het verhaal gaat over strijd en onmin. Je vindt het verhaal in Richteren 4 en Richteren 5. In Richteren 4 wordt het als verhaal in proza verteld. In Richteren 5 wordt de geschiedenis nog eens bezongen in poëzie, in een soort lied. De mensen die er verstand van hebben, zeggen dat dit lied misschien wel het oudste stuk geschreven Hebreeuws is dat werd opgenomen in de bijbel.

De weergaven van de gebeurtenissen in Richteren 4 en Richteren 5 zijn niet helemaal eensluidend. Je kunt zeggen: ze vullen elkaar aan, ze laten verschillende perspectieven zien. Tegelijk is er voor de redacteur, die de eindversie van het bijbelboek heeft samengesteld, kennelijk geen enkel bezwaar om dat zo te laten. Hij ging het niet harmoniëren. Dat zie je trouwens ook, bijvoorbeeld, bij de vier evangelieën in het Nieuwe Testament. Er zijn delen in de kerk die daar nogal paniekerig over doen, vanuit hun opvattingen over de onfeilbaarheid van Heilige Schrift, maar die Schrift zelf is daar nogal nuchter onder. Mensen beleven nu eenmaal wat ze meemaken nogal verschillend. Ook vertellen ze wat ze willen doorgeven nogal eens op hun eigen manier. Zolang dat gaat om accentverschillen of ook begrijpelijke perspectiefverschillen, doet dat geen afbreuk aan de waarheid. Zodra nepnieuws, notoire verdraaiing, bewuste manipulatie, eenzijdige propaganda en indoctrinatie aan de orde zijn, dient ontmaskering plaats te vinden, dan komen we in de buurt van wat in de bijbel 'duistere praktijken' wordt genoemd. Alleen daarom al zijn een vrije en onafhankelijke pers, of zijn vrije en

onafhankelijke wetenschap en levenbeschouwing, universiteiten, kerken, en andere organisaties die niet aan de leiband van machthebbers, politiek of commercie lopen zo van belang en het steunen meer dan waard.

We beginnen met de aanleiding van het verhaal. En ja, tegenwoordig krijg je op een nieuwssite of bij het achtuurjournaal een voorwaarschuwing: de beelden die je te zien krijgt, kunnen schokkend zijn. Dat is vandaag in de kerk dus ook zo. We zijn sinds de bijbel een stuk verder in de geschiedenis, ook in de geschiedenis van God met de wereld, maar zijn we nu zoveel opgeschoten? De beelden van toen en de beelden van nu lijken wel erg op elkaar.

Het gaat om strijd en onmin. Het perspectief in het bijbelboek Richteren is best kritisch naar de eigen mensen. Steeds weer is het refrein: een samenleving die ontspoot in egoïsme, eigen belang en zelfzucht, eindigt in strijd en geweld. In de taal van het Richterenboek: ook in het Godsvolk deed ieder maar wat goed was in eigen ogen en werden de goede aanwijzingen van de Thora van God voor een rechtvaardig, eerlijk en vreedzaam samen leven verlaten. Het eind van het liedje was steeds, dat de saamhorigheid uiteen viel en de mensen overgeleverd werden aan krachten en machten van elders die het net zo zelfzuchtig op hun bronnen van welvaart hadden voorzien als zij zelf. Kortom: God liet het volk over aan de plunders en de mensenrovers, aan de roofridders en de platbranders. Het is een straf van God, zo beleefden die enkele rechtvaardigen, die weinige gelovigen de huidige toestand van het land. En iedereen keek weg als er wat moest gebeuren.

Tot Debora opstond, omdat er wel degelijk weer gebeden werd tot God (Ri. 4:3). Want in het Noorden ging het er nu hard aan toe. Daar was een leger binnen gevallen, met nieuw wapentuig, waar ze helemaal niet meer tegenop konden. Die hadden

nieuwe raketten, drones en vliegtuigen, o nee, de innovatie bestond uit negenhonderd ijzeren strijdwagens. En de commandant van deze strijdgroep heette Sisera. Maar de politieke leiding, de Poetin van het geheel, heette Jabin uit Hasor. Het was nu al zo'n twintig jaar aan de gang, voortdurend dat gestook en geroof, de verwoesting en wegvoeringen.

Debora, de spreekster, de brenger van de woorden van God, opvallend een vrouw tussen al die mannen, zij is profetes, spreker namens de HEER, en zij is richter, rechtspreker namens God, te midden van die mannenwereld. Natuurlijk is ze wel de vrouw van een man, Lappidot heet die, anders was het nog ondenkbaarder geweest. Maar van die Lappidot hebben we nooit meer gehoord, behalve dat hij de 'man was van'. Het draait werkelijk om Debora. Voor God maakt het kennelijk niet zoveel uit, dat zijn woord en zijn recht gesproken wordt door een vrouw. Zij houdt zitting in het Zuiden, tussen Rama en Bet-el, onder een eigen palmboom. Dan ben je wel een mevrouw hè, als de mensen naar jou toe moeten komen, maar dat dan ook doen, uit het hele land, en zelfs de opperbevelhebber van de strijkrachten komt gewoon, als hij door haar wordt ontboden. Zij gaat niet belet vragen bij het Ministerie van Defensie of bij het landelijke commandocentrum of zo, nee ze laat hem bij haar komen, en hij komt. De mensen, hoog en laag, zijn onder de indruk van Debora.

Debora maant Barak, want zo heet die bevelhebber, om nu eens werk te maken van die Sisera. Barak, jij komt zelf uit de stam Naftali, uit Kedes wel te verstaan, het zijn de stammen Naftali en Zebulon die voortdurend geterroriseerd worden. Er duft daar geen handelskaravaan meer te vertrekken, of hij wordt aangevallen. En wie toch op reis moet, gaat over de kronkelpaden door de bergen (Ri 5:6). Maak er een eind aan.

Ja maar, mevrouw de richteres, mevrouw de profetes, met alle respect voor uw juridische en spirituele kwaliteiten, ik vrees dat u niet helemaal de militaire situatie goed inschat. Wij maken met onze infanterie met onder de wapens van wat zwaarden, pijlen, speren en hooivorken geroepen boeren, geen schijn kans tegen de oorlogsmachine van Sisera.... Het verschil zal gemaakt worden door de HEER, Barak, vertrouw daarop, als ik je dat nu vertel.... Prima, mevrouw, ook ik heb u hoog, maar alleen als u dan ook zelf meegaat, als u zelf ook het risico wilt lopen.... Goed, geachte generaal, maar realiseert u zich wel, dat dan de credits bij een overwinning niet op uw palmares terecht zullen komen, maar de eer zal uitgaan naar een vrouw.

Nou ja, je kunt veel van Barak zeggen, maar niet dat hij niet flexibel is, liever het probleem opgelost, en dan maar een vrouw in de schijnwerper, dan halsstarrig vasthouden aan eigen inzicht, status en positie. Het heeft hem in ieder geval een vermelding opgeleverd in de voetnoten van de rij geloofsgetuigen in Hebreeën 11 (Heb 11:32). Daar wordt wel degelijk Barak genoemd, niet Debora, of een andere vrouw.

Ondertussen vertelt Richteren 5, het lied – weet je nog wel -, dat het helemaal niet zo soepel ging met die mobilisatie van Barak, om tegen Sisera op te trekken. In tegendeel. Daar wordt verteld, dat er wel degelijk een oproep en een noodkreet uitging naar alle stammen van Israël. Een aantal reageerde niet eens, niks van gehoord, anderen overlegden en overlegden, tot zijn een ons wogen, voor ze het eens konden worden, weer een toponoverleg en weer één, er was immers wel unamiteit vereist. En ja, Benjamin stuurde een regiment, en Isasschar, maar Ruben niet en die van Gilead ook niet: wij hebben geen last hier. En die van Dan en Aser lieten weten: wij willen niet het risico lopen dat onze havens worden aangevallen. En ja – Meroz lag er nog wel midden in, maar vertikte het ook om ies te doen

(vgl. Ri. 5:23). Het kwam er dus op neer dat die van Zebulon en van Naftali 'hun levens waagden op de heuvels' (Ri. 5:18).

Tja, hoe solidair zijn we met anderen die voor hun land, hun vrijheid, of voor hun middelen van bestaan moeten vechten, ook als volharding en uithouding worden gevraagd? Welke boodschap geven wij mee aan onze leiders, politici en bestuurders, als het gaat om recht en vrede in de wereld? Is dat: zorg maar dat wij er met zo weinig kleerscheuren van afkomen. Of is dat er één van solidariteit, omdat wij het verlangen naar vrede in vrijheid zo goed herkennen? Pas was te lezen, dat vandaag de dag in ons land de erfenis van 1945 wel lijkt vergeten te zijn, hoe anderen het leven lieten en al hun bronnen inzetten, Amerikanen, Engelsen, Canadezen, Polen, om onze vrijheid te herwinnen.

Het wordt een soort Gideon-overwinning daar in het verhaal van Debora. Er stroomt een riviertje de Kison van het Noorden naar het westen, bij het Karmelgebergte de zee in. Maar soms, heel soms, wij kennen inmiddels ook de kracht van de regen, waardoor beekjes veranderen in alles meesleurende stromen, soms breekt de lucht boven de hellingen en de valei. En dat gebeurt ook nu, en dan stormen al yellend de krijgers van Israël de heuvels af, en de ijzeren strijdwagens met hun paarden kunnen geen kant op, zitten vast in de modder, kantelen alle kanten op, worden meegesleurd en de overwinning, ja aan wie is die eigenlijk? Aan Barak, aan Debora, die vanaf nu een moeder, een leidsvrouw in Israël (vgl Ri. 5:7) zal worden genoemd, of aan de HEER, omdat het water neestortte vanuit de hemel (Ri. 5:4)? Ja de sterren streden zelfs mee, vorsten werden meegesleurd, door het water van de Kison (Ri. 5:20-21). Bevelhebbers, zij ontspringen vaak de dans, zij bedenken een plan, geven hun orders, maar zitten vaak hoog en droog, tot er een aanslag op hen wordt gepleegd, op de plek waar ze zich veilig voelden. Zijn het nu commando's

of precisie-raketten van Barak, die de vijandige generaal weten te uit te schakelen?

Nee, opnieuw is het een vrouw. Zij heet Jaël, en ook zij is de vrouw van een man, en wel van een zekere Cheber, en ze wonen ook in de buurt van Kedes. Dus daar waar Barak vandaan komt. Cheber is zo'n sjacheraartje, die je ook altijd hebt bij een ruzie of een conflict. Zo iemand die van alle walletjes mee probeert te eten. Hij is verwant aan de Israëlieten, via een lijn naar Mozes, maar die Jabin van Hasor is ook zo gek nog niet, lang niet zo'n boef als de meesten denken, volgens hem, en dan nog, je moet altijd alle deurtjes open houden, zo kan hij misschien ook nog wel te pas komen als er onderhandeld moet worden over gijzelaars of zo. Maar zijn vrouw denkt daar duidelijk anders over. Sisera kan zich dat niet voor stellen. Voor Sisera zijn vrouwen alleen maar schatjes, om bevredigd bij in slaap te vallen of om maffia-cadeautjes aan te geven, waardoor ze gaan kraaien en kroelen. Hij kan zich niet voorstellen dat een vrouw een eigen mening heeft, laat staan tot een daad in staat is. Sisera is gevlucht en komt aan bij de bedoening van Cheber. Maar helaas, de heer des huizes is er niet, denk je. Sisera weet: Cheber is een bondgenoot en een profiteur, hier kan ik wel even terecht. Man en vrouw zijn één toch, of ligt dat hier toch anders?

Jaël, de vrouw van Cheber, kent Sisera als een veroveraar en als een verkrachter. Hoe heeft hij haar behandeld, toen hij wel eens eerder langs kwam om zogenaamd mannezaken te regelen? Of heeft hij Jaël als vrouw, vanuit zijn machtspositie, al eens eerder grensoverschrijdend benaderd, en hoe vond ze dat eigenlijk? Opvallend is dat hij direct naar de tent van Jaël gaat, zo vertelt het verhaal. Niet naar Cheber, maar direct naar Jaël. Hij kent de weg. Zij sust hem in slaap. Sommige uitleggers gaan zo ver, dat zij dat hebben van dorst en het openen van de melkzak seksueel duiden, maar daarna doodde

ze hem. Met een hamer en een tentpin. Zoals zovaak de vrouwencriminaliteit bestaat uit de *crime passionel*: ter plekke, nu, het broodmes in deze vreselijke treiteraar, verkrachter en onderdrukker. Ik moet hem voor zijn, voordat ook ik word afgeschreven en niks meer voor hem beteken. Te veel vrouwen gaan nog steeds dood door vreselijke mannen. Maar nu sterft er een kerel, en wel tussen haar benen, bij haar voeten, als een soort misgeboorte, de vrouwen van toen baarden zittend of hurkend met onder hun armen een steunsel (vgl Ri. 5:27). Tragisch, wat tragisch, ook dit mislukte leven, ook deze misdadiger, was hij niet ooit een kind in de armen van zijn moeder, wat is er toch van hem geworden en waarom? Hoe gaan die dingen, en is er dan nooit meer een weg terug?

En ja, dan komt de derde vrouw naar voren in het verhaal, en wel in het lied van Richteren 5, aan het eind. We hadden al Debora, als een moeder in Israël, we hadden al Jaël, tussen wier benen niet een nieuw leven werd opgevangen, maar een vastgedraaid leven de dood vond. En nu staat er een moeder aan het venster en ze tuurt naar buiten. Het is de moeder van Sisera. Ze tuurt en ze klaagt: waar blijft hij toch. Bij elke veldtocht weer die angst, weer de onzekerheid: het blijft riskant toch, dat soldaten bestaan? Er zijn slachtoffers, en er zijn daders. En er zijn verdwaasden die normaal gaan vinden wat niet normaal is. Zo ook de entourage van Sisera's moeder. Ze zeggen, kop op mevrouw, ze hebben gewoon wat meer tijd nodig om de zaken af te handelen. En zelf had ze dat ook al zo ongeveer bedacht. De buitgemaakte meisjes moesten worden verdeeld. En dan vinden we in dat lied een woord voor een meisje, voor een vrouw, dat haar terugbrengt tot haar vulva, tot haar onderlijf, sommige vertalingen zeggen dan ook 'schoot' of 'deerne'. Iedere vent één of misschien wel twee, om zich lekker mee te kunnen afreageren na de strijd, toch? En daarna komen al die mooie buit gemaakte kleren mee, mevrouw,

waarmee ze ons, hun echte schatjes komen versieren. Denkt u niet?

Sommigen, mannen en vrouwen, gaan normaal vinden wat niet normaal is, namelijk dat je mensen in deelt in wij en zij, beschaving en barbaren, witten en zwarten, joden en arabieren, gelovigen en heidenen, mensen en kakkerlakken, vrijen en slaven, totslaafgemaakten, mannen en vrouwen, europeanen en moslims, en dat je met de één doet wat je met de ander nooit zou doen, zoals vernederen, verkopen, verkrachten, verdacht maken. En dan, ja dan zijn er ook nog eens slachtoffers en daders, en ook die weten wij vaak prima in te delen.

Welnu, al moeten daders gewoon worden aangepakt en slachtoffers geholpen, dat is wat er in het verhaal van Debora, met Gods zegen, ook gebeurt, wij worden er aan herinnerd: ook Sisera, ook de grootste maffiose of politieke boosdoener van onze tijd, was ooit – meestal – een jongetje in de armen van zijn moeder. En van God wordt gezegd, in de slipstream van het Evangelie van Jezus Christus: Hij wil dat alle mensen behouden worden en de waarheid van Gods barmhartigheid leren kennen (vgl. 1 Tim. 2:4). Daarom hebben wij als kerk, maar ook als individuele christenen, tot taak om op te komen voor recht en vrede, voor verdrukten en vervolgd, en tegen elke vorm van discriminatie en achterstelling, maar op zo'n manier dat we niemand afschrijven, ook daders niet. En dat vraagt misschien wel de meeste moed, en is misschien wel het meest tegen de stroom in.

In de naam van de Vader, de Zoon en de Heilige Geest. Amen

Lied: Gezang 709 ('Nooit lichter ving de lente aan') (nav preek Miskotte 40 jaar na 5 mei 1945)